

Del fracàs a l'èxit

En un context d'inquietud sobre l'ensenyament al nostre país arran de l'aparició d'unes estadístiques en què els escolars catalans demostraven nivells culturals baixos, un estudi impulsat pel Grup de Fundacions FUS aporta reflexió, rigor i, sobretot, propostes per pal·liar la desigualtat d'èxit en l'Ensenyament Secundari Obligatori.

ARXIU / RAFA GIL

Com a punt de partida, l'estudi assenyalava que el fracàs –a l'igual que l'èxit– existeix en la mesura en què hi ha evolució i experiències. La multiplicitat de situacions per les quals un noi o noia passen al llarg de la seva vida escolar, amb totes les fases naturals de crisis i tensions, comporten inevitablement tenir èxits i fracassos.

Una altra cosa ben diferent és el fracàs com a balanç final d'una etapa escolar. Això últim no respon a una casualitat sinó a una acumulació de problemes al llarg d'un període de temps que no s'han anat resolent en el seu moment. Són problemes que no es redueixen només a l'àmbit de l'escola i que s'estenen a la família, al barri, etc. És una mena de bola de neu o de cercle viciós en què la desconfiança d'un mateix anirà alimentant cada cop més un sentiment d'incapacitat.

El reconeixement d'aquesta complexitat del fracàs, o de la diferència d'èxit, és el primer pas per adonar-se del veritable abast del tema. L'estudi constata la gran importància que avui dia té la distància que hi ha entre els valors que s'ofereixen a l'escola i els de grups socials i/o ètnics determinats. I més concretament, el repte de donar uns coneixements uniformes i homogeneïtzadors a una població molt diversa i també desigual.

L'ESO: Avantatges i inconvenients

Segons l'estudi, en principi, la reforma educativa i la consegüent implantació generalitzada de l'Ensenyament Secundari Obligatori (ESO) signifiquen la creació d'un marc per resoldre algunes de les dificultats que provoquen les diferències d'èxit. Teòricament està pensada per contribuir a facilitar la igualtat d'oportunitats educatives, amb un seguiment més individualitzat i amb uns objectius menys academicistes i més connectats a la vida. La mateixa pro-

longació dels anys d'escolarització que comporta l'ESO ja dona més temps per ampliar les oportunitats per als alumnes en una cultura de la diversitat que va lligada a una cultura de l'entorn, de la família, de la realitat personal de cadascú.

Ara bé, segons com s'apliqui aquesta pedagogia, es pot caure en l'error de fer educacions especials i particularitzades per a cada grup divers i això pot ser perjudicial si no s'acompanya d'estratègies d'igualtat.

És aleshores quan un valor positiu com és la diversitat pot convertir-se en la font de noves desigualtats, quan del que es tracta és precisament de tendir a la igualtat. Com a igualtat s'ha d'entendre no la uniformació sinó el fet de facilitar a tothom iguals possibilitats i recursos per al futur. Aquesta és la veritable funció de l'escola que no realitza en cap cas de manera exclusiva.

Hi ha desigualtats que l'aplicació de la reforma no ha sabut superar. Així, es critica el manteniment de la doble titulació, això és, la possessió o no del títol de graduat en ESO. Abans, al final de l'EGB els estudiants es dividien en dues categories que els marcaven (els qui tenen el graduat i els qui no). Ara en lloc de resoldre's el problema, simplement s'ha ajornat dos anys més, dels catorze als setze anys.

El manteniment d'aquest sistema –s'afirma– “té uns efectes excloents i impedeix la continuació de qualsevol estudi reglat, dona rellevància social al títol (qui no el pot obtenir s'enfronta a la precarietat social) i converteix l'ESO en un tram més de l'escolarització, perquè el despulla de la seva consideració d'estudis finalistes, globals i terminals en si mateixos. Amb la doble titulació el passat continua determinant les possibilitats de futur”.

Fracàs i territori. Una altra de les constatacions de l'estudi és que no hi ha estratègies per a l'èxit que siguin vàlides a tot arreu. Cada escola se situa en un entorn determinat que té unes característiques úniques. Les formes de lluitar contra el fracàs per tant han de tenir en compte aquest fet. Caldrà fer aleshores discriminacions positives (afavorir més el més dèbil) allà on sigui necessari i en la mesura que faci falta però sense crear guetos educatius.

Un cop més, això no són accions que l'escola ha de fer sola sinó que s'en-

Un equip consolidat

L'estudi *Proposta de mesures davant de la desigualtat d'èxit a la Secundària Obligatòria* apareixerà publicat el proper mes d'abril. La seva elaboració ha anat a càrrec d'un equip format per Quim Casals, Jaume Funes, Oriol Homs, Xavier Martínez, Ferran Miquel, Neus Roca i Jaume Trilla. De la redacció i coordinació se n'ha ocupat Jaume Funes. Aquest mateix equip ja havia elaborat fa tres anys per encàrrec del Grup de Fundacions FUS l'estudi *Èxit i fracàs escolar a Catalunya* en què es definia com quedava el panorama educatiu al final d'EGB, BUP i FP, tot just quan començava a aplicar-se massivament la reforma. Aquest treball va servir per consolidar un grup d'investigació, en el si de la Fundació CIREM, que va rebre l'encàrrec del Departament d'Ensenyament d'aplicar la mateixa metodologia d'anàlisi a la població escolar que havia fet l'ESO avançada. El resultat va ser *Desigualtat d'èxit a la Secundària Obligatòria*. El Grup FUS va proposar a partir d'aquí fer una proposta de mesures i així va sorgir el darrer treball de l'equip. Aquesta serà una aportació més al debat públic que hi ha sobre el fracàs escolar, que tracta de destacar la importància d'actuar per resoldre aquest problema.

ARXIU / RAFA GIL

globen en una dimensió (social, política) més àmplia; l'escola ha d'esdevenir un nucli de solidaritat local. S'assenyala en aquest sentit que “no pot ser que els que progressivament veuen abocada la seva vida cap a la inadaptació social vagin a l'escola per convertir-se en inadaptats escolars”. Calen per tant, aplicacions de l'ensenyament arrelades al territori que permetin desenvolupar models de gestió descentralitzada en sintonia amb la realitat més propera. No totes les escoles han de ser iguals i cadascuna ha de definir el propi projecte.

Una altra condició per a l'èxit de l'ESO en relació al territori és la no concentració dels alumnes amb més problemes en l'escola pública. La responsabilitat en el conflicte no és exclusiva de l'escola pública i, si no hi ha un

repartiment de l'alumnat, amb les seves característiques diverses, entre aquesta i la privada, es corre el perill d'estigmatitzar la pública.

Estratègies i creativitat. A més de totes les consideracions exposades –algunes de les quals fonamentals– l'estudi posa de relleu la importància de definir estratègies per lluitar contra el fracàs. Consta que “reduir el fracàs passa per pensar institucionalment i planificadament com fer-ho”. Els nivells on han d'actuar les estratègies han de ser les persones, l'escola i el territori. Per altra banda, els destinataris han de ser els educadors i educadores, les famílies i l'alumnat. Nivells d'actuació i destinataris formen una taula de doble entrada de manera que, per exemple, una mesura destinada als educadors s'ha de prendre a nivell territorial, d'escola i de persones perquè sigui eficaç.

Totes aquestes mesures poden ser molt útils però també cal fer una aposta, que és alhora una invitació, per recuperar la cultura pedagògica. Un suggeriment final és el d'estimular la creativitat per obtenir nous enfocaments del problema com, per exemple, deixar de parlar sobre com va de malament l'escola i començar a pensar a fomentar allò que és positiu. Un material que de ben segur existeix a tot arreu.

Albert Punsola